

kutovi, koji kraj najmanjeg potroška materijala zatvaraju najveći prostor? Kōnig, znamenit tada matematičar, izračuna, da tupi kutovi moraju iznositi $109^{\circ}26'$, a šiljasti $70^{\circ}34'$. Razlika između umijeća pčelina i znanosti iznosila je dakle dvije minute. Tko ima pravo? Škotski matematičar Maclaurin dade se također na rješavanje toga zanimivoga pojava, no dođe do istog zaključka kao i Kōnig. U to doba nasukala se jedna lađa. Kapetan se i momčad spasiše. Kad se stvar istraživala, nađe se, da je kapetana, kad je mjerio geografsku širinu, zavela u bludnju pogrješka u logaritmičkoj tabeli. Maclaurin dočuvši to stade pregledavati logaritme i nađe istu pogrješku u svojim logaritmima, ispravi pogrješku, uze nanovo računati i nađe za dotične kutove $109^{\circ}28'$ i $70^{\circ}32'$. To su kutovi pčeline stanice! — Fizičar Mach osjećajući neodoljivu dokaznu snagu ove činjenice, učinio je ono, što obično rade materijaliste, kad naiđu na dokaze, koji ruše njihove predsude — on je („Mechanik“ 426. 427) naprosto cijelu stvar pokušao da prikaže kao priču pa je tvrdio, da se kutovi onih romba ne dadu izmjeriti na dvije minute, ali stvar je znanstveno utvrđena (Giard, *Traité d'entomologie*, Paris 1879. vol. II. p. 623. — Sr. L. v. Hammerstein D. I., Gottes-Beweise, Trier 1892. str. 130—135).

M. Vanino D. I.

METAFIZIČNI UZLET U CARSTVO GLASOVA I HARMONIJE.

(Meditacija).

DIO I.

Velikim svijetom (*μακροκόσμος*) provejava divna harmonija, odraz i odsjev nestvorene, nestvorive, vječne Harmonije same, koja se očituje u djelima svemožnoga Stvorca. Kod tog posmatranja i prosuđivanja ukazuje nam se ne manjim i *μικροκόσμος*, bilo u carstvu duha, bilo u carstvu materije. Sva pak vasiona, *κόσμος* (u najširem smislu riječi) sačinjava jednu jedinstvenu sliku, u kojoj se sjaju pojedina carstva poput predivnih mozaika u toj umjetnini *κατ' ἑξοχήν*.

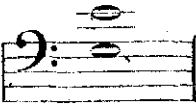
Sve, što bi obilježeno određenim članom svestvaralačke snage Trojedinoga, težilo je — težom svoje imanentne sile spram Velesile — k svojoj bližoj i svojoj posljednoj svrsi. Doduše prestup je svevišnje zapovijedi narušio taj divni sklad u carstvu razumnih bića; zahvatio je taj nemio nesklad i ostala živa i neživa stvorenja, u koliko je pao čovjek „kruna“ sviju stvorenja vidljivog svijeta; ali je upućena Riječ uspostavila prvotnu harmoniju i potpunoma realizovala onaj temeljni — odvijeka zvučni, u vremenu očućen — suzvuk, koji imade da uzveliča Veličanstvo veličajnog kraljevstva vječnog Siona.

Proziranje ove teme zaposliće ne samo misaoni duh te mu podati krila, nego će zaokupiti i srce te ga prožeti do sada neproćućenim jošte čuvstvom, recimo nekom čežnjom za onom predivnom harmonijom, koja nam još nije doprla iz naše prave domaje u dom prognaničke obitelji roda ljudskoga i koja milo ozvanja u ušima blaženika jedino unutar zidina apokaliptičnog vječnog Jerusolima.

*

„Trojedini“ kao atribut, u raznom smislu poprimljen, može služiti čas za božanstvo samo, čas n. pr. za kraljevstvo Jugoslavije, čas za temeljni glazbeni akord i td. Nas zanima ovo potonje.

Oglasi li se temeljni glas C, čut će se kod savršenijih glazbala i ostala dva glasa: G i E, pripadajući svaki drugoj

oktavi. Dakle tri glasa, svaki iz posebne svoje

sфере, a jedna harmonija, koja opstoji u isti onaj čas, kad se oglasi temeljni glas. Tu se otvara nova perspektiva. Nije li to neki slabašni odraz onoga, što zovemo u Svemogućega: tri osobe a jedan Bog, Trojedinstvo, što stvoreni um nikad neće moći da dokuči? Šta će biti istom žarište samo, kad nas već jedan malešni tračak toliko ushićuje sadržajem i očitovanjem svojim! Nema sumnje, da trojedni suzvuk u potpunoj svojoj neomedašenoj glazbenoj opstojnosti krije u sebi trag uzvišene harmonije presv. Trojstva u jedinstvu.

Na prvom se glasu C, kao ishodištu i temeljnom principu, osniva vaskolika harmonija; o njemu ovisi opstojnost glazbe uopće, ove naše glazbe napose. Drugi glas (G) detaljiše i suzuje općenitost prvoga tona, jer kao takav (kao kvinta) pripada bezuvjetno jedino rečenom temeljnom glasu kao karakteristikom. Preostali treći (E), kao neophodno nužna pripojnica i nadopunjak, udružuje i sljubljuje oba gornja glasa do potpuno zvučnog sklada, do potpune harmonije. Dometneš li kojigod glas osim gore navedenih, kvarit će prvotni odjek one skladne praharmonije. Taj je koncinentni suzvuk ishodište i utjecište svakoga glazbeno-harmoničkoga, bilo koordinovanoga bilo subordinovanog gibanja, svake konsonance i disonance, od kojih posljednje time očito dokazuju potpunu nesposobnost, da same za se postoje, dokazuju, da su skroz ovisne.

Kad zatitra temeljni glas, uslijed toga i samo tada mogu se aperceptovati i ostala dva glasa harmonije, koji samo dotle titraju t. j. opstojte kao bitno sastavni dio rečenoga skladoglasja, dokle god titra fundamentalni glas. Drugim riječima: sav svoj opstanak, svoje trajanje, svu svoju savršenost imaju ona dva odvodna glasa jedino od temeljnog glasa, od „oca“ harmonije. — Znamo, da u carstvu glasova sačinjava cilj i svrhu svijju melodija

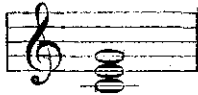
i svega suzvučja ona neke vrsti praharmonija. Sav blagoglas i milozvuk sa svojim glazbenim zapletima i raspletima teži a konačno i utječe u tu fundamentalnu harmoniju.

Poznato je, da je sve stvoreno za to, te imade da proslavi Nestvorenoga, sve, ma bio prezren crvič u prahu, ma bio snježni gorostas velegorja, ma bilo koje mu drago sunce u nepreglednom svemiru, ma bio anđeo na nebu ili davao u paklu. Sve su modo veliča Trojedinoga, n. pr. odabranici i prijatelji Božji — svojom krasnom asonancijom, ili prokletnici i dušmani Božji — svojom neugodnom disonancijom; — sve doprinosi svevišnjem Jehovi svoj tribut slaveći djela Gospodnja, ne bi li se to više istakla ona divna t. zv. harmonija sfera, odraz one vječne harmonije. — Dapače i stanke u glazbi nisu bez znamenovanja. Mišaoni sv. Augustin već primjećuje: što su u muzici stanke, to je u vasionom svijetu grijeh. I grijeh, ono sudbonosno prekidanje rajskih zvukova i melodija, služio je na neki način, da se proslavi Bog u svim trim osobama.

U presv. je Trojstvu Bog Otac osoba, koja rada Logos (Vječna Riječ) onako po prilici, po tumačenju sv. Augustina, kako se rada verbum mentis, čin razuma; a od Oca i Sina proizlazi Bog Duh Sveti, kako proizlazi akat volje. Taj nedokučivi misterij kao da izdaleka nekako simboliše suzvuk sa svojim „roditeljskim“ temeljnim tonom. iz kojega se „rada“ terca, a iz obiju „proizlazi“ „nadahnuta“ kvinta, stojeći u uskoj vezi sa obima i jedino ovima. Premda se čuju i razlikuju 3 glasa (roditeljski, rođeni, nadahnuti), ipak je zatitrao samo jedan. Jedna narav, dva proizlaska, tri glasa! Trojedni suzvuk! —

*

Trozvuk

može poprimiti i drugi oblik,

„patnički“ oblik. Terca (e) može pretrpjeti ponizilicom bitnu promjenu, na oko neshvatljivu disonanciju, a koja stvara skroz novi svijet mol-ljestvicâ. Ta „ponižena“ terca upliva u svojem novom položaju bez sumnje na primu i kvintu, ali ne kao da im narav modifikuje ili mijenja.

Nije li to neki slabašni simbol onog historičnog događaja, kada se je druga božanska osoba kanoti ponizila uzevši na se narav poniznog sluge sina čovječjega, da u muc i smrti pokaže svoju neizmjernu ljubav spram grješnikâ, koji su poremetili divni sklad Božjih namjera? I ova mol-harmonija, poput ukaze novog i nevidenog svijeta palome i siromašnome rodu ljudskomu, ozvanja osebujnom ozbiljnošću, onakovom, kako je veleozbiljno bilo djelo otkupljenja; ozvanja ozbiljnom i nepomnijvom osebujnošću, onakovom, kako je veleosebujna bila sramotna smrt na drvu križa, — grozno Bogoubijstvo. I ova nečuvana disharmonija razriješila se u neku harmoniju. Ta ljubav Božja slavila

triumfe. Tà srce se Božje smeksalo. Gospod je oprostio grješnicima, razbojnicima, ubojicama. — Kad je ona nesretna, personifikovana paklena avet, grijeh, mislila, da slavi konačnu pobjedu, tada se oglasi potresni fundamentalni ton, zahtijevajuć očinskom strogošću pravednost i zadovoljštinu, dok je dominantna podržavala istu svetu vezu prvotnog tvrdog suzvučja, dok se terca ponizila, užegla neiskazanu ljubav, eno uskrсне samilost nad palima i realizuje novu harmoniju, — djelo otkupljenja i posvećenja! Prodimo čitav fizični svijet, mi nećemo naći jasnije tragove, bolju analogiju uzvišenoga čina spasenja, nego li je naša zimo u carstvu tonova. Pa koje i čudo, kada je glazba po naravi svojoj toli bliska i pristupačna čovječjem uhu, ljudskom srcu!

*

Metafizik promatra glas ili ton kao određen broj titraja, odnosno njihovu periodiku, kojoj može titraje fizičar matematičnom tačnošću precizovati, te mu pružaju u fizikalnom i fiziologijskom pogledu čisto estetske razmjere i omjere. Već samo stoga razloga zaslužuje glazba da bude uzorkom estetike.* Jer je pak estetika usko vezana sa pojmom „lijepoga“, to je nužno, da glazbeno lijepo (pulchrum) igra veliku ulogu ne baš kod pojedinog glasa, koji sam po sebi još ne bi imao prava na pridjevak „estetsko-lijepi“, već kod suzvuka i sljedbi glasova ili harmonija, jer samo tim putem mogu se pobuditi u čovjeku ona čuvstva, bez kojih nema ni govora o glazbenom promatranju, proučivanju, prosuđivanju.

Sva djela Božja nose žig Onoga čija su. Da ih pak uzmog-nemo bar donekle dolično shvatiti, moraju postati i objektom naših sjetila. Tako i glazba. Ako nam muzika zaokupi sjetila, rasplamti srce, podigne duh u više sfere, onda možemo laglje suditi o onoj neshvatljivoj i neshvaćenoj Harmoniji samoj, koja se na taj način očituje ograničenosti ljudskoj.**

Neozbiljne su tvrdnje formalističkih „estetičara“, osobito ona Zimmermannova (Jungmann Ästhetik, II. izd. str. 780.), da je moguća glazba, kod koje se ne da ništa čutjeti. To bi bilo otprilike isto, primjećuje Lotze, kao kad bi u učenim knjigama naišli na stavke, kod kojih se ne da ništa misliti.

Fizički pokret naših čuvstava spadaju u djelovanje sjetilne moći težnje (appetitus inferior). Glasovi, milozvuk, harmonija, eufonija aficira, ako ne isključivo, to sigurno u prvom redu nepo-

* Helmholtz, Die Lehre von den Tonempfindungen. Vogt Th. dr. Form und Gehalt in der Ästhetik.

** Kao stručnjakog posmatrača i suca ne predpostavljamo t. zv. „čuvstvenog estetičara“, komu manjka dubiji i zdraviji sud i študij, i komu say metafizičko-estetski sud gledom na glazbu stoji u tome, da u drvenim kalupima impregnise novac, ali na površini samo. (Isp. predgovor Rob. Schumannna za svoju Études op. 3.) Kako će se razlikovati sud, dosljedno i hvata Boga Stvorca, ako n. pr. Sunce, to divno djelo Sve-mogućega, promatra seljak, filozof, zvjezdoznanac, komu je specijalno područje: istraživanje Sunca!

sredno i direktno sjetilnu spoznaju. U toliko se razlikuje od sadržaja poezije, koja apeluje na razum i na razumijevanje. Tu je dublji razlog sa stvari same; a ako pomislimo jošte na sam subjekat, koga melodika i harmonija uzvisuju do zamjerne visine uživanja estetske ljepote, to ćemo laglje uvidjeti, da tonovi i harmonija imadu važnu ulogu, pogotovo, ako još eruišemo glazbene konture o intenciji ili praodjeku našeg suzvučja* — Bog je kao hotice baš u glazbene harmonije i melodije ulio nešto više od onkrajnjega, nedokučivoga, da što više podigne srce čovječje. Osvjedočeni smo, da nas nijedna arija, nijedan glazbeni opus neće potpuno i trajno zadovoljiti, ublaženiti, jer nepomučeno zadovoljstvo i blaženost polučit ćemo i u tom pravcu istom onda, kad zaklopimo umorne vjeđe na vječni počinak. Jedan argumenat više, kako čovjek nije stvoren za ovu zemlju, gdje mu nema ni ekstenzivno adekvatnog objekta, kojim da ispuni svoju urođenu čežnju za pravom i zasitnom harmonijom; kako je stvoren za onkrajgrobnu domovinu, gdje ozvanja i zadovoljava um i srce i sve težnje vječna Harmonija. —

Travnik.

Vj. Lončar D. I.

ISUS — SUNCE VRHUNARAVNOGA ŽIVOTA.

Rijetki su, koji sasvim shvaćaju, kolika su dobročinstva, što ih dobivamo od Sunca. Bez njega bi zemlja bila tamna i ledena, bez života. Zemlja bi primila temperaturu svemira pa na njoj ne bi moglo da bude ni biljke ni životinje ni čovjeka. Ali Sunce je i vrelo gotovo sve snage. Snaga ruke potječe od Sunca, jer bez njega ne bi bilo hrane, dakle ni snage. Isto vrijedi za životinje. Sunce daje snagu i tvornicama, ono tjera lokomotive, motore: ono je proizvelo ugljen i kameno ulje. I snaga vodene sile potječe od Sunca: ono diže vodu iz mora, jezera i rijeka u oblake, odakle se spušta na gore i ostalu zemlju kao kiša i snijeg pa ju opet diže u visine i tako dalje u neprestanu kolu. Sunce uzrokuje vjetrove i vihrove, dok nejednako grije razne dijelove zemaljske površine. Bez Sunca ne bi se ni elektrika razvijala. Koliko dakle dobra primamo neprekidno od Sunca! Bez njega ne bi ni jedno zrnce prokljalo, ni jedno se živo biće gibalo; ni dašak se micao, ni oblaci plovio, ni potočić žuborio; na Zemlji bi vladala tama i smrtna tišina . . .

I vrhunaravni svijet ima svoje Sunce: to je Gospodin i Spasitelj naš isus Krist, svijetlo svijeta. Sva svjetlost, što u vjeri sja, sva toplina, što se žari u vrhunaravnoj ljubavi, sva vrhunaravna snaga, sav vrhunaravni život dolazi od Isusa Krista. Od njega potječe sve gibanje i kretanje vrhunaravno, počevši od malena djeteta, komu se dšša blista u sjaju prve milosti, pa sve do mučenika, koji u nadčovječnoj ljubavi daje život za Krista. Svaka prava krepost, blagost, krotkost, poniznost, požrtvovnost, ljubav k bližnjemu, savjesnost, srčanost, mudrost, umjerenost, heroizam, sav onaj tako raznolik i divan razvoj vrhunaravnog života u mučenicima, ispovjedaoicima, apostolima, djevicama, u svim nebrojenim pobožnim i vjernim dušama — sve to potječe od ovog jednog i jedinog Sunca, a bez njega bila bi svuda studen, tama, smrt. . . Makar kriva znanost ograničene ljude još koliko začaravala,

* Gospod nije samo ljepota sama, već i „*τὸ ἀλλοῦς γυναικῶν*“ (Sap. 13, 3.), proizvađač ljepote, koja odsijeva sa djela Njegovih.